

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Rikosseuraamuslaitoksesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 57/2021 vp)

1 Esityksen tausta ja tavoitteet

Esityksen taustana on Rikosseuraamuslaitoksen vuoden 2020 alkupuoliskolla toteuttama organisaatiorakenteidensa toimivuutta koskeva arviointihanke (Rise 2.0 –hanke). Hankkeessa otettiin huomioon viime vuosina tehdyissä ulkoisissa arvioinneissa esiin nousseet seikat, kuten aluerakenteeseen, ohjausjärjestelmään sekä epäyhtenäisiin toimintamalleihin ja käytäntöihin liittyvät ongelmat. Tehdyn arvioinnin perusteella Rikosseuraamuslaitos laati ehdotuksen organisaatiorakenteiden kehittämiseksi.

Käsitellessään voimassa olevaa Rikosseuraamuslaitoksesta annettua lakia (953/2009) eduskunnan lakivaliokunta piti tärkeänä, että uudistuksen toimivuutta ja toiminnan vaikuttavuutta seurataan ja että organisaatiota jatkokehitetään, jos sen arvioidaan olevan tarpeen toiminnan tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi (LaVM 13/2009 vp).

Organisaatiouudistuksen ja esityksen tavoitteena on uudistaa Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiorakennetta sekä johtamis- ja ohjausjärjestelmää siten, että ne tukisivat nykyistä paremmin Rikosseuraamuslaitoksen ydintoiminnan järjestämistä, strategisten tavoitteiden saavuttamista ja toiminnan kehittämistä. Rikosseuraamuslaitos olisi nykyistä yhtenäisempi, valtakunnallisesti toimiva virasto, jonka toimeenpanokyky olisi nykyistä parempi. Tavoitteena on lisätä toiminnan vaikuttavuutta ja yhdenmukaisuutta. Tällä olisi keskeinen merkitys rangaistusta suorittavien oikeusturvan ja yhdenmukaisen kohtelun kannalta.

Tavoitteiden toteuttamiseksi muun muassa:

- Otettaisiin käyttöön valtakunnallinen rakenne, joka loisi edellytykset johtaa Rikosseuraamuslaitosta kokonaisuutena.

- Edistettäisiin yhdenmukaisten toimintatapojen ja asiakasprosessien käyttöä kaikissa yksiköissä.
- Parannettaisiin organisaation kykyä kehittää toimintaansa asiakastarpeiden ja lainsäädännön muuttuessa.
- Poistettaisiin päällekkäistä työtä ja saataisiin henkilöstön osaaminen joustavammin koko Rikosseuraamuslaitoksen käyttöön.
- Lisättäisiin Rikosseuraamuslaitoksen kykyä vastata joustavasti ja tehokkaasti yhteiskunnan ja toimintaympäristön muutoksiin.
- Parannettaisiin Rikosseuraamuslaitoksen edellytyksiä toimia verkostoituneesti osana yhteiskunnan palvelujärjestelmää ja osana rikosoikeudellista prosessia.

Hankkeelle ei ole asetettu henkilöstön vähennystavoitteita. Esityksellä ei olisi myöskään vaikutusta nykyiseen toimipaikkaverkostoon.

Uudistuksen tässä vaiheessa siis toteutettaisiin organisaatorakennetta ja johtamisjärjestelmää koskevat muutokset. Organisaatiouudistuksen toimeenpanoa ja yksiköiden tehtävien tarkastelua on tarkoitus jatkaa lain voimaantultua uudistuksen toisessa vaiheessa.

2 Keskeiset ehdotukset

Edellä kuvattu rakenneuudistus toteutettaisiin säätämällä uusi laki ja valtioneuvoston asetus Rikosseuraamuslaitoksesta sekä muuttamalla seuraamusten täytäntöönpanosta annettuja ja eräitä muita lakeja uuden organisaation mukaisiksi. Viimeksi mainituissa muutoksissa olisi lähinnä kyse päätöksentekotoimivaltaa koskevista säännöksistä.

Ehdotetussa laissa Rikosseuraamuslaitoksesta säädettäisiin muun muassa organisaatiokenteesta, eri toimintayksiköiden tehtävistä, johtamisesta ja asioiden ratkaisemisesta.

Oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluva ja sen ohjauksessa ja valvonnassa toimiva Rikosseuraamuslaitos olisi edelleen valtakunnallisesti toimiva virasto, jonka toimialueena on koko maa. Rikosseuraamuslaitos toimisi monipaikkaisesti. Ehdotuksen mukaan Rikosseuraamuslaitos muodostuisi neljästä vastuualueesta, jotka jakaantuisivat yksiköihin. Rikosseuraamuslaitokseen kuuluisi kehittämisestä ja ohjauksesta, asiakasprosesseista, hallinto- ja tukipalveluista sekä operatiivisesta toiminnasta vastaavat vastuualueet.

Operatiivisesta toiminnasta vastaavaan vastuualueeseen kuuluisi 11 rikosseuraamuskeskusta, joista säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Rikosseuraamuskeskus vastaisi toimialueellaan rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä muista sille laissa säädetyistä ja Rikosseuraamuslaitoksen työjärjestyksessä määrätyistä tehtävistä. Rikosseuraamuskeskus vastaisi toimintansa laillisuudesta, yhdenmukaisuudesta ja tuloksellisuudesta sekä rangaistusten täytäntöönpanon ja tutkintavankeuden toimeenpanon kehittämisestä Rikosseuraamuslaitoksen vastuualueiden ohjauksessa.

Rikosseuraamuskeskuksessa olisi yksiköitä. Yksikkö olisi yhdyskuntaseuraamustoimisto, vankila tai rangaistusten täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa varten perustettu muu yksikkö, esimerkiksi sähköisen valvonnan yksikkö. Rikosseuraamuskeskuksen yksiköistä säädettäisiin oikeusministeriön asetuksella. Asetuksessa todettaisiin ne rikosseuraamuskeskuksen yksiköt, jotka käyttävät merkittävää julkista valtaa. Kun perustetaan uusi tai lakkautetaan olemassa oleva yksikkö, oikeusministeriön asetusta muutettaisiin. Nykyisin vankilan perustaa ja lakkauttaa oikeusministeri, yhdyskuntaseuraamustoimiston perustaa ja lakkauttaa Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja.

Kehittämisestä ja ohjauksesta vastaavaan vastuualueeseen esitetään liitettäväksi Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Tätä ratkaisua perustellaan sillä, että tehtyjen arviontien mukaan koulutuskeskuksen tulisi nykyistä vahvemmin olla valtakunnallisessa ohjauksessa, jotta se pystyisi tukemaan Rikosseuraamuslaitoksen strategista uudistumista ja sen edellyttämää osaamisen kehittämistarvetta osana muuta Rikosseuraamuslaitoksen kehittämistä ja ohjausta.

Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiosta, tehtävistä ja hallinnosta säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Oheen on liitetty luonnokset Rikosseuraamuslaitoksesta annettavasta valtioneuvoston asetuksesta ja sen perusteluista.

3 Voimaantulo

Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistuksen voimaantulo on riippuvainen rikosseuraamusalan uuden tietojärjestelmän käyttöönotosta. Tietojärjestelmä otetaan käyttöön ensin ja kolmen tai neljän kuukauden kuluttua siitä toteutettaisiin rakenneuudistus. Tietojärjestelmän käyttöönottoajankohta riippuu muutosta koskevan lainsäädännön hyväksymisestä ja vahvistamisesta. Tämänhetkisen arvion mukaan uusi tietojärjestelmä otettaisiin käyttöön viikolla 48/2021. Näin ollen rakenneuudistus otettaisiin käyttöön mahdollisesti maaliskuun 2022 alusta lukien.